

A székesfehérvári székesegyház vörösmárvány áldoztató korlátjának eredete.

UJ KÖNTÖSBE ÖLTÖZÖTT SZÉKESEGYHÁZUNK művészi alkotásai a szerencsésen sikerült restaurálás után erőteljesebben hatnak, mint valaha s meg vagyok győződve, hogy a felújított káprázatos pompa és ragyogás újabb kutató munkára serkentik majd a városunk műemlékeivel foglalkozó kulturhistorikusokat.

Következőkben magam a nemes vonalú, patinás templomnak egy egészen kis részletével kívánok foglalkozni, melynek művészi bece úgylátom mindmáig teljesen elkerülte a monografusok figyelmét, holott érdekes kapcsolatai miatt föltétlenül nagyobb figyelemre tarthatott volna számot már eddig is.

Székesegyházunk díszes szentélye előtt u. i. egy rendkívül finom faragású, vörösmárvány áldoztató korlát ötlík szemünkbe, melyről a templom műalkotásainak ismertetői úgyszólván meg sem emlékeznek, mindössze *Marschall Rafael* jegyzi föl »*Székesfehérvári kalauz*« (1930.) című kis munkájában (p. 37.), hogy téves az az eléggé elterjedt vélemény, miszerint a szép korlát az elpusztult bazilika Hollós Mátyás kápolnájából való.¹⁾

Marschall megállapítása — mint a következőkben látni fogjuk — helytálló, a korlát származása azonban ezzel még nem tisztázódott, s így gondolom nem teszék rossz szolgálatot, ha tanulmányaim alapján rámutatok annak igazi eredetére.

Amikor u. i. 1937 őszén először láttam székesegyházunk márványkorlátját, azonnal tisztában voltam vele, hogy az *Mes* (*Mész*, *Mess* vagy *Meszus*) *György János* tatai uradalmi kőfaragómester munkája, kinek a tatai plébániatemplomban lévő, csaknem teljesen azonos méretű és kivitelű remekszép korlátját nem egyszer bámultam meg Tatán. Egy pillantást kell csak vetnünk a két korlátra, s azonnal látjuk, hogy az egy ember munkája, s hogy egy és ugyanazon műhelyből került ki mindkettő.²⁾ Föltevésem helyességét ettől eltekintve minden kétséget kizáróan eldönti az, hogy székesegyházunk korlátjának anyaga tipikus jura-(liasz)kori tatai vörösmárvány, s így nyilvánvaló, hogy azt *Mes* kőfaragómester készítette Tatán.

Mes György János életéről s tatai működéséről egyébként *dr. Dornyai Béla*: »*Fellentháli Fellner Jakab tatai építőművészről*« című munkájában³⁾ olvasunk először s a rendelkezésünkre álló gyér adatokból tudjuk, hogy *Mes* az 1760—70-es években dolgozott Tatán, hol 1756-tól kezdődően 25 évig az Esterházyak uradalmi kőfaragómestere (»Herrschaftlicher Steinmetzmeister«,

»Marmorárius«) volt s hol — nemszólva a már említett áttörművű áldoztatórácsról — számos művészi értékű alkotás tartja fön­n nevét. — Így tudjuk, hogy ő faragta többek közt a tatai piarista rendház portáléit, a piarista kápolna ajtajánál belül álló, hatalmas kagylós (stilizált pectenbordás) szenteltvíztartót, valamint a plébániatemplom összes márványfaragványait, a sekrestyében található oszlopos-kagylós kézmosómedencével együtt. De ő készítette *Fellner Jakab* tatai hírneves építész tervei szerint a pápai templom összes kőfaragó és márványmunkáit, úgyhogy, mint látjuk, *Mes* jelentős mestere volt 18. századbeli építőművészetünknek. Igazolja ezt az is, hogy amikor 1782. jan. 18-án,

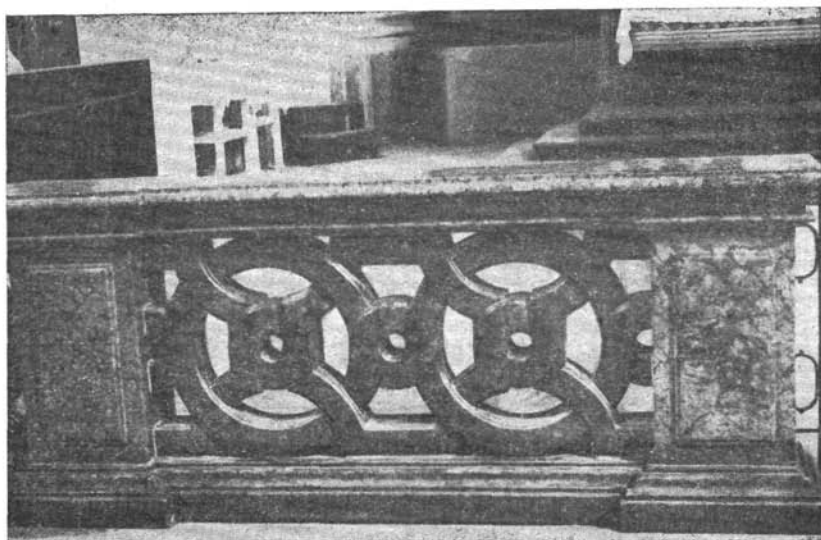

52 éves korában elhunyt, a tatai plébániatemplom kriptájában *Fellner Jakab* műépítésszel egysorba temették s holtteste ma is ott pihen a 14. számú fülkében.⁴⁾

E meglehetősen hézagos biográfiai adatokból mint látjuk, föltétlenül megállapítható, hogy *Mes* tatai működése (1756—1782) pontosan összeesik székesegyházunk építésének, illetve belső berendezésének idejével (1758—1768.) s így kézenfekvő, hogy székesegyházunk áldoztató korlátját, minden valószínűség szerint azonban egyéb művészi kivitelű márvány munkáját is *Mes* készítette.

Az áldoztató korlátok u. i., — mint a mellékelt fényképek is igazolják⁵⁾ — teljesen azonos kivitelűek, méréseim szerint is csak lényegtelen eltérést mutatnak, és a székesfehérvári mind-össze a vonalból kissé előreugró hajlatával tér el a tataitól.⁶⁾

Mindezekkel kapcsolatban megjegyezhetem még, hogy 1937. évi ausztriai tanulmányutam során az áldoztatókorlát ölelkező motívumát a tataival és székesfehérvárral csaknem teljesen azonos kivitelben Salzburgban is megtaláltam, hol az, a Dómplatzon álló 12,6 m. magas, karcsú Immaculata szobrot veszi körül mozgalmas sokszögben. Nagyon természetes, az első pillanatban azt hittem, hogy a salzburgi kőkorlát is csak *Mes* munkája lehet, további kutatásaim során azonban sikerült megtudnom, hogy a remekműp Mária szobrot *Hagenauer János* és *Farkas* szobrászmesterek öntötték ólomba az 1766-tól 1771-ig terjedő időben *Zsigmond* salzburgi hercegérsek rendeletére, a pompás

faragott kőkerítést pedig *Hesz Miklós* (*Nikolaus Hesz*) salzburgi szobrász, érseki portás készítette.⁷⁾

Adatok híján a salzburgi kőkorlát megjelenéséből nem akarok egyelőre merész következtetéseket levonni, annál kevésbé sem, mert, bár több mint egy évtizede foglalkozom Tata kulturhistorikumával, írásos följegyzések alapján tulajdonképpen még *Mes* székesfehérvári szereplését sem tudom igazolni. Míg azonban a székesfehérvári és tatai márványkorlátok összetartozását az anyag, kivitel és pontosan egyforma méretek minden kétséget kizáróan, írásos bizonyítékok nélkül is eldöntik, addig a salzburgi ölelkező motívumú, mozgalmas kőkorlát hovatartozására legfőlőbb azok a szoros művészeti kapcsolatok vehetnek egyelőre fényt, melyek általában Ausztria, elsősorban

Salzburg és a dunántuli-, de különösen székesfehérvári 18. századbeli nagy építészeti s egyéb művészeti alkotások közt fönnállanak.⁸⁾

A tatai *Mes* származását u. i. szorgos kutatásaim dacára megállapítanom nem sikerült, *Hesz* viszont Bajorországban született, ott is halt meg s a salzburgi Városi Múzeum (Städtisches Museum Carolino-Augusteum.) kitűnő igazgatójának, *dr. Max Silber*-nek véleménye szerint alig tehető föl, hogy megfordult volna Tatán, vagy Székesfehérváron.⁹⁾

Ennek dacára föl kell tennünk, hogy az áldoztató korlát motívuma Tatából, illetve Székesfehérvárról vándorolt Salzburgba, miután mindkettő készen állt már, amikor a salzburgi Immaculata szobor készült. Lehetséges u. i., hogy a tatai *Mes* és a salzburgi *Hesz* sohasem látták egymás munkáját s a korlát pontos rajzát valami Tatán, vagy méginkább Székesfehérváron dolgozó vándor kőfaragómester vitte magával Salzburgba. Sőt lehet az is, hogy a kőkorlát motívumát nem is *Mes*, hanem a tatai nagytemplom kitűnő építész *Fellner Jakob* tervezte és *Mes* csak kivitelezte s hogy *Fellner* — ki sokat fordult meg Bécsben és Ausztriában — maga adta tovább a remekszép korlát rajzát, s így került a motívum Salzburgba.

Föltevéseim bármily kézenfekvők is, természetesen további földolgozásra várnak s kis tanulmányom inkább útmutatás kíván csak lenni a további kutató munkához, mely a maga nemében páratlan szépségű székesegyházunk még földolgozatlan művészeti kapcsolatait volna hivatva tisztázni.

Faller Jenő.

¹⁾ Ennek dacára a székesegyházat fölkereső idegeneknek a templom sekrestyése még ma is úgy magyarázza, hogy úgy a szóbanlévő szentély előtti, mint az ebből levágott s a Szent István kápolna keresztelő fülkéjében található vörösmárvány korlátok az elpusztult bazilikából származnak, s annak romjai közül kerültek székesegyházunkba! — Még ennél is nagyobb hiba, hogy **vitéz Láng István**: »Székesfehérvár város és környékének útmutatója« című 1926-ban megjelent s közkezen forgó kalauzában is a következők állanak: »Végre 1758—68-ban a romok helyén felépül a mai barokkstílusú Szt. István templom, amelynek szentélyét a hajótól elválasztó vörösmárvány korlát egykor Mátyás király sírkápolnáját díszítette.« (p. 17.) — Itt megemlíthetem egyébként, hogy a Szent István kápolnában lévő márványkő korlát feltétlenül a szentély előttről van levágva, mit úgy magyarázok, hogy rendelés után a szentély méreteit megváltoztatták, s az eredeti méretre leszállított korlát hosszúnak bizonyult.

²⁾ Székesegyházunk és a tatai plébánia templom sok más, szoros művészeti összefüggéséről most — kis munkám keretében — nem kívánok szólni s egész röviden csak a következőkre mutatok rá: Székesegyházunk oszlopfőinek díszítése teljesen azonos a tatai templom szentélybeli vörösmárványból készült remekszép oszlopainak díszítésével. — Csaknem teljesen azonos kivitelűek a pecten díszítésű vörösmárványkő szenteltvíztartók a tatai plébánia

templomban, illetve az ottani kegyesrendi kápolnában láthatókkal. Székesegyházunk sekrestye bejáratainak a vonalból kiugró, domború portáléi Tatán is megtalálhatók, csak természetesen szerényebb kivitelben. — Végül székesegyházunk szintónusában is — a közös építőanyag következtében — a vörös és arany dominál, akár csak Tatán, csak persze egyszerűbb megjelenésben, mint székesegyházunkban, hol valósággal tobzódik a tatai vörösmárvány az arannyal.

3) Különnyomat a Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönyének Havi Füzetei. VII. évf.-nak (1930.) 3–6 sz.-ból.

4) I. Dr. Dornyai idézett művét p. 22. s v. ö. még dr. Lukcsics—dr. Pfeiffer: A veszprémi püspöki vár a katolikus restauráció korában. Mes tetemét a tatai plébániatemplom kriptájában, a hírneves Felner Jakab építész jeltelen sírjától eltérően, díszes kivitelű, 95 x 50 cm. méretű, közepén kőfaragó címerrel és jegyzékkel ellátott tatai vörösmárványkő tábla őrzi a következő fölrattal: »N. R. 14. Al. Hier. Ruet. In. Gott. Sellig. Verschiedener. Herr. Johan. Georg. Mes. Gewester. 25. Jahr. Herr. Schafstlicher. Stei. Metz. Meister. Seines. Alters. 52. Jahr. Gestorben. Den. 18. Jenner. Anno 1782. Gott. Gebe. In. Die. Ewige. Ruh.« — Az egyébként, hogy Mes Tatán húnyt el, igazolva nincs, mert halála Poda János s. lelkész szives közlése szerint a tatai plébánia anyakönyveibe bevezetve nincs. Így valószínű, hogy Mes idegenben húnyt el, s tetemét hozzátartozói hozatták Tatába, s helyezték örök nyugalomra a kriptában, a templom jeles építőinek sorában.

5) Székesegyházunk korlátjának teljes képét a Magyar Művészet VI. évf. (1930.) 7. sz.-ban, a 417. oldalon találjuk, Marosi Arnold: Székesfehérvár művészeti emlékei című művének mellékleteként.

6) A tatai áldoztató korlátot dr. Dornyai idézett munkájában (p. 10.) a következőképp írja le: »A szentélyt a hajótól elválasztó, vörösmárványból faragott, gyönyörű áldoztató rács áttörtművién, egymásba fonódó kisebb és nagyobb köreivel, illetve ezek között, jobbról is balról is egy-egy kisebb körbe olvadó s négy körlyből s fent és lent egy-egy egyenesből álló poligonjával (középen egy teljes poligon van, míg a négyszögű hasábalakú oszlopokra támaszkodva jobbról is, balról is fél-fél poligon) s az áldoztató rács középső, kapuszerű nyílásától jobbra is, balra is 1+1, összesen tehát négyes beosztással, vagy szakasszal, tehát egy-egy szakaszra eső 133 x 57 cm-es méretekkel még inkább a barokkra, vagy rokokóra emlékeztet.« — Székesegyházunk áldoztatórácsa ezzel szemben kétszakaszos s annak a templom hajójába kissé visszalépő szakasza két teljes poligonból s hasáb alakú oszlopokra támaszkodó két fél poligonból, míg a helyben maradt rész egy teljes s két jobbra-balra támaszkodó poligonból áll.

7) V. ö. Österreich Kunsttopographia XIII Bd. Die profanen Denkmäler der Stadt Salzburg. Bearbeitet von dr. Hans Titze u. dr. Franz Martin. Wien. 1913. p. 232. és Biographische Schilderungen, oder Lexikon Salzburgerischer theils verstorbener, theils lebender Künstler. von Benedikt Pillwein. 1821. p. 99.

8) V. ö. idevonatkozólag mindenekelőtt Schoen Arnold kitűnő tanulmányait, ki évek hosszú sora óta bámulatos szorgalommal és műféréssel építette ki az ausztriai és székesfehérvári 18. századbeli érdekes művészeti-kulturkapcsolatokat.

9) Dr. Max Silber, a salzburgi Városi Múzeum igazgatója 1938. szept. 26-án kelt levelében a tatai Mes-sel, illetve a salzburgi Hesz-szel kapcsolatban többek közt a következőket írja: »In den Verzeichnissen von Salzburger Steinmetzen in unserem Archiv kommt weder Nikolaus Hös, noch ein »Mess« vor. Jedenfalls aber hat Nikol. Hös in Salzburg gelebt und ist auch hier gestorben, so dass also eine Auswanderung nach Ungarn, wenn sie nicht etwas nur vorübergehend war, nicht anzunehmen ist.«